

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮВАННЯ ВИТРАТ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

SPECIFICS OF CONTROLLING THE FINANCIAL ACTIVITY COSTS OF THE BANK

Чернобай Л.І.

професор кафедри менеджменту
і міжнародного підприємництва,
Національний університет «Львівська політехніка»

Маліброда С.Б.

студент,
Національний університет «Львівська політехніка»

Ясінська Т.В.

доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
Національний університет «Львівська політехніка»

У статті досліджено теоретичні та практичні засади процесу контролювання витрат фінансової діяльності господарюючих суб'єктів; ідентифіковано та охарактеризовано елементи системи контролювання витрат фінансової діяльності підприємства; досліджено особливості фінансової діяльності банківських установ, на основі чого визначено ключові показники контролювання витрат фінансової діяльності банку; охарактеризовано нормативне та методологічне забезпечення аналізованого процесу; за результатами вивчення практичної діяльності вітчизняних банківських установ сформульовано та обґрунтовано рекомендації щодо формування департаменту контролювання фінансової діяльності, визначено його місце та роль у структурі банку.

Ключові слова: контролювання, витрати, фінансова діяльність, банк, управління капіталом, управління ризиками.

В статье исследованы теоретические и практические основы процесса контролирования расходов финансовой деятельности хозяйствующих субъектов; идентифицированы и охарактеризованы элементы системы контроля расходов финансовой деятельности предприятия; исследованы особенности финансовой деятельности банковских учреждений, на основе чего определены ключевые показатели контролирования расходов финансовой деятельности банка; охарактеризовано нормативное и методологическое обеспечение рассматриваемого процесса; по результатам изучения практической деятельности отечественных банковских учреждений сформулированы и обоснованы рекомендации по формированию департамента контроля финансовой деятельности, определено его место и роль в структуре банка.

Ключевые слова: контроль, расходы, финансовая деятельность, банк, управление капиталом, управление рисками.

The article deals with theoretical and practical aspects concerning the process of controlling the financial activity expenses of economic entities. The elements of the control system of the financial activity of the enterprise are identified and characterized. Key indicators of control of financial activity expenses of the bank were determined on the basis of investigated specifics of financial activity of banking institutions. The normative and methodological support of the analyzed process is characterized. It was formulated and substantiated the recommendations for the formation of the financial control department, its place and role in the structure of the bank due to the results of analyzing the current activities of domestic banking institutions.

Key words: controlling, costs, financial activity, bank, capital management, risk management.

Постановка проблеми. Фінансова діяльність відіграє важливу роль для ефективного функціонування будь-якого підприємства, оскільки її першочерговим завданням є фінансове забезпечення діяльності підприємства.

Якщо операційна діяльність загалом є самокупною, то розширення підприємства або масштабне якісне оновлення матеріально-технічних засобів часто потребує зовнішнього фінансування, що зумовлюється значними обсягами

необхідних капіталовкладень. Тим не менш, особливості діяльності окремих підприємств, як, наприклад, тривалий операційний цикл, приводить підприємства до необхідності фінансування і оборотних активів. Метою фінансової діяльності підприємства є забезпечення ефективного управління капіталом відповідно до наявних фінансових ресурсів та потреб підприємства. Ці та інші чинники зумовлюють широке використання зовнішніх джерел фінансування. З іншого боку, розвиток грошово-кредитної системи зумовлює існування великої кількості доступних інструментів фінансування. У такому разі актуальним є практичний аспект контролювання витрат фінансової діяльності, які неодмінно виникають під час діяльності підприємства. У сучасних економічних умовах ефективна фінансова політика підприємства веде до оптимізації структури активів і пасивів, зниження витрат, пов'язаних із запозиченнями, та, як наслідок, покращення фінансових результатів діяльності підприємства, що визначає практичне значення фінансової діяльності загалом та контролювання витрат фінансової діяльності зокрема.

Особливої актуальності окреслена проблематика набуває щодо такої категорії господарюючих суб'єктів як банки. Адже спостерігається тенденція зростання ваги витрат фінансової діяльності для банків протягом останнього десятиліття. Насамперед це пов'язано з жорстким законодавчим регулюванням банківської сфери як в Україні, так і у світі загалом, що викликано, з одного боку, важливістю банківського сектору для стабільності функціонування економіки, а з іншого – численними кризами в цьому секторі, найвідомішими з яких є фінансова криза 2008 р. та нещодавня криза в банківському секторі в Україні, яка зачепила ледь не кожного громадянина в країні. Реакцією більшості держав, і України в тому числі, стало розроблення на законодавчому рівні механізмів контролювання та регулювання діяльності банків. В Україні такі зміни зачепили умови та вимоги щодо кількісних та якісних характеристик капіталу банку, формування якого відноситься до фінансової діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання, які стосуються процесу контролювання витрат фінансової діяльності суб'єктів господарювання, впродовж останніх років активно вивчають українські науковці, такі як А. Попова, А. Поддєрьогін, О. Кузьмін, Н. Налукова, О. Терещенко, О. Кандинська, Л. Гуцаленко, М. Кізло, С. Федоров, С. Головацька, С. Сирцева та інші. Серед зарубіжних вчених відомими є напрацювання за цією проблемою у І. Бланка, О. Кандинської, Л. Гомберга, Є. Тонкова, О. Колесникової та інших.

Вихідною точкою для аналізування останніх досліджень та публікацій щодо особливостей контролювання витрат фінансової діяльності в

умовах міжнародних економічних зв'язків є чітке розуміння поняття «фінансова діяльність».

Необхідність розуміння поняття «фінансова діяльність» пов'язана з широкою, неоднозначною та інколи суперечливою вживаністю цього поняття. Однозначність розуміння цього поняття необхідне для правильного вибору об'єктів контролювання в межах контролювання витрат фінансової діяльності. У свою чергу наявність різних тлумачень поняття «фінансова діяльність» створює проблеми для визначення конкретних об'єктів контролювання загалом та в межах контролювання витрат фінансової діяльності зокрема.

Так, Попова А. [1, с. 105] вважає, що фінансова діяльність – це багатозначне поняття, що використовується як в економічній науці, так і в багатьох галузях права. Фінансова діяльність не є категорією винятково фінансового права (незважаючи на їх однокореневість), а є загальною юридичною категорією. Одна з основних особливостей фінансової діяльності – її міжгалузевий характер. Також Попова відзначає, що це поняття має різні та суперечливі трактування в економічній літературі, закріплене в П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», однак водночас Господарський Кодекс України (далі – ГК України) не містить визначення фінансової діяльності, а лише закріплює існування такого виду діяльності. При цьому, зазначає автор, в ст. 333 ГК України фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування. Ці перераховані види фінансової діяльності по суті є видами діяльності з надання фінансових послуг, що здійснюються на професійних засадах спеціальними суб'єктами господарювання. Тоді, як П(С)БО 1 закріплює визначення фінансової діяльності як діяльності, яка веде до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства. При цьому під підприємствами маються на увазі юридичні особи всіх форм власності (крім банків та бюджетних установ). Ще одним загальноприйнятим визначенням фінансової діяльності, на думку А. Поддєрьогіна [2, с. 234], є система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення його результатів.

О. Терещенко [3, с. 89] зазначає, що фінансова діяльність (фінансування) має вирішальний вплив на процеси генерування вартості підприємства. Так, оптимізація структури капіталу (оптимізація фінансування) веде до зменшення витрат на його залучення і створює фінансову базу для успішної операційної та інвестиційної діяльності. У теорії та практиці

досить часто зміст фінансової діяльності трактується ширше, ніж фінансування. У широкому значенні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням. Інакше кажучи, фінансова діяльність (у широкому розумінні) включає весь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних із фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності суб'єкта господарювання.

Н. Налукова [4, с. 170] наводить звужене поняття фінансової діяльності та розуміє під ним діяльність, яка приводить до змін розміру та складу власного й залученого капіталу підприємства, що не є результатом операційної діяльності.

Такої ж думки дотримується А. Попова [1, с. 107], зазначаючи, що, відповідно до стандартних положень економічної теорії про фінанси, суб'єкти господарювання здійснюють фінансову діяльність як таку, що не є їхньою операційною діяльністю. При цьому І. Бланк [5, с. 462] вважає, що фінансова діяльність має підпорядкований характер щодо цілей і завдань операційної діяльності). О. Кандинська [6, с. 194] також поділяє таку думку та зазначає, що фінансова діяльність підприємства спрямована на вирішення таких основних завдань, як: фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами; мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу; контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів. Г. Філіна [7, с. 24-27] також відзначає, що здійснення фінансової діяльності залежить від багатьох аспектів, зокрема, важливим є вплив організаційно-правової форми суб'єкта господарювання на його фінансову діяльність.

Підсумовуючи вищесказане, можемо дійти висновку, що фінансова діяльність не має єдиного трактування, однак низка вчених-економістів погоджуються з визначенням, поданим в П(С)БО 1, згідно з яким фінансовою є діяльність, яка приводить до змін розміру та складу власного й залученого капіталу підприємства, що не є результатом операційної діяльності. Це твердження, як відзначають інші вчені є звуженим, тоді як ширше визначення поняття фінансової діяльності включає в себе методи, прийоми та заходи, що здійснюються на підприємстві для фінансового забезпечення операційної та іншої діяльності, розрахунку з кредиторами та підтримки високих значень фінансових показників підприємства.

Отже, фінансову діяльність можна визначити як сукупність управлінських методів, прийомів та заходів, що здійснюються на підприємстві з метою забезпечення фінансовими ресурсами операційної, інвестиційної та іншої діяльності підприємства, є підпорядкованими цілям в межах зазначених видів діяльності та ведуть до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства, що не викликані результатами операційної, інвестиційної та іншої діяльності.

Це визначення поняття «фінансова діяльність» було сформовано шляхом аналізування, систематизації та узагальнення напрацьованих згаданих вище вчених.

Чітке розуміння фінансової діяльності, її місця та ролі для організації є необхідним для побудови ефективної системи контролювання на підприємстві.

Поняття «контролювання» як і поняття «фінансової діяльності» має доволі велику кількість трактувань.

На думку О. Кузьміна [8, с. 143] контролювання – це вид управлінської діяльності, спрямований на забезпечення досягнення цілей організації за допомогою оцінювання та аналізу результатів її діяльності і внесення необхідних коректив у разі відхилення фактичних результатів від запланованих. Схоже трактування знаходимо у працях Л. Гуцаленко [9; с. 25], який вважає, що сутність контролю полягає у здійсненні цілеспрямованого впливу на об'єкти управління, який передбачає систематичний нагляд, спостереження за їхньою діяльністю для виявлення відхилень від встановлених норм, правил, вимог чи завдань у процесі їх виконання. Л. Гомберг [10, с. 175] відзначає, що контроль призначений для дослідження того, наскільки виконання відповідає встановленим вимогам, незалежно від того, чи останні продиктовані законодавством, звичаєм або просто здоровим глуздом. На думку З. Гуцайлєка [11, с. 465], контроль у широкому розумінні – це процес, який повинен забезпечити відповідність функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням і спрямований на успішне досягнення поставленої мети. Є. Тонков [12, с. 298] вважає, що цінність контролю зумовлюється, по-перше, тим, що він дозволяє з достатнім ступенем впевненості судити про досягнення визначеної мети, а, по-друге, своєчасно прийняти рішення і скоригувати діяльність в разі її відхилення від ідеалу (мети)

Підсумовуючи вищесказане, вважаємо слушною думку О. Колесникової [13, с. 27] про те, що наявне розмаїття системних підходів до розуміння сутності контролю і його ролі в сучасній мікро- і макроекономіці зумовлюється неоднозначністю його структури і неоднорідністю елементів її складових, а різноманітністю галузей господарського комплексу і специфіка організаційно-правових форм господарюючих суб'єктів

унеможливають формування його єдиної цілісної концепції.

Однак, аналізування наведених публікацій показує, що автори погоджуються, що контролювання спрямоване на виявлення відхилень від певних встановлених або визначених норм, стандартів, правил, вимог тощо, при цьому контролювання має власну структуру та складові елементи.

Так, у дослідженні О. Кузьміна та М. Кізло [14, с. 190] запропоновано будувати схему контролю за допомогою ресурсного підходу. Основою запропонованого підходу є застосування для формалізації системи контролю карти системи контролю. У цій карті має бути опис основних елементів системи контролю та окремих її підсистем

У працях І. Данилюк та Н. Михайлишиної [15, с. 106] відзначається, що організаційний аспект контролю має особливе значення, і запропоновано здійснювати концентрацію матеріалів перевірок минулих періодів у відповідному органі управління.

На думку С. Головацької та Н. Хаймьонової [16, с. 77], організація контролювання й реалізація його на практиці потребує виконання етапів: розроблення системи показників; розроблення системи стандартів за напрямками діяльності; визначення для кожного об'єкта управління етапів контролю; установлення діапазону відхилень для всіх об'єктів контролю витрат підприємства.

Дослідженню контролювання у сфері фінансів присвячено роботи С. Сирцева та Д. Муляви [17, с. 312], які запропонували методику внутрішнього контролю фінансових результатів, яка містить такі напрями: перевірку рахунків бухгалтерії; перевірку документального підтвердження операцій, перевірку дотримання вимог облікової політики, перевірку правильності визначення фінансового результату. Ця методика вважається основою організації системи внутрішнього контролю фінансових результатів та має сприяти покращенню результативності функціонування господарюючих суб'єктів. Також, на думку вчених, внутрішній контроль фінансових результатів має суттєво підвищити раціональність прийнятих управлінських рішень та сприятиме збільшенню величини прибутку.

Систематизація та огляд наведених публікацій дозволяє виокремити елементи системи контролювання витрат фінансової діяльності підприємства, наведені на рис. 1.

Аналізування літературних джерел також дозволяє виокремити виняткову вагу законодавчого регулювання підприємницької діяльності загалом та фінансової діяльності зокрема. Держава законодавчо встановлює певні норми та обмеження, що можуть та повинні бути застосовані в процесі контролювання. Однак, як зазначає С. Федоров [18, с. 150] наявність колізій, прогалин у правовому регулюванні, складність формулювання тексту нормативно-правових актів є потенційною підставою для подальшого невиконання приписів цих актів як умисно, так і через юридичну неграмотність учасників правовідносин. З іншого боку, невиконання приписів нормативно-правових актів може бути зумовлене недосконалістю примусових заходів держави, спрямованих на боротьбу з порушеннями законодавчих приписів.

Підсумовуючи результати аналізу останніх досліджень та публікацій, можемо виокремити особливості здійснення контролювання витрат фінансової діяльності.

Першою особливістю контролювання витрат фінансової діяльності можемо назвати підпорядкованість або ж залежність цілей (можуть виступати об'єктом контролювання) фінансової діяльності від цілей операційної, інвестиційної та іншої діяльності підприємства.

Другою особливістю контролювання витрат фінансової діяльності є винятковий вплив законодавства як зовнішнього чинника, що, по-перше, дає визначення фінансовій діяльності, а, по-друге, визначає перелік витрат, що можуть бути віднесені до витрат фінансової діяльності

Вплив цього чинника є визначальним для формування системи показників, що характеризують фінансову діяльність підприємства та можуть виступати об'єктом контролювання загалом та в межах контролювання витрат фінансової діяльності підприємства зокрема.

Важливим аспектом у цій сфері є, законодавчо затверджена, гармонізація П(С)БО та МСФЗ. Підприємства та установи зобов'язали

Система контролювання витрат фінансової діяльності підприємства

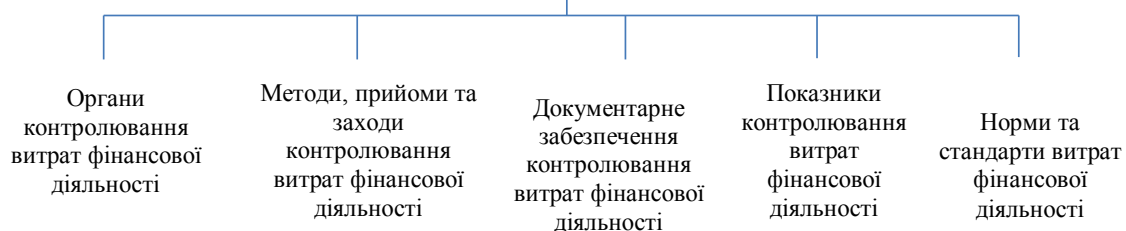

Рис. 1. Елементи системи контролювання витрат фінансової діяльності підприємства

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 12 травня 2011 р. № 3332-VI та Постановою КМУ № 1223 з 1 січня 2012 р. застосовувати фінансову звітність відповідно до МСФЗ. На думку одних дослідників, це ускладнило ведення обліку, на думку інших, наблизило до світових стандартів. Адже, розширення юрисдикції МСФЗ в світі та застосування в Україні, з одного боку, пов'язано з виходом компаній на міжнародні площадки ведення бізнесу, збільшенням обсягів міжнародних інвестицій, а з іншого – державною політикою в сфері бухгалтерського обліку, відповідно до якої міжнародні стандарти приймаються в якості національних або національні стандарти розробляються на основі міжнародних. У результаті відбувається збільшення кола суб'єктів підприємницької діяльності, котрі застосовують МСФЗ для обліку і презентації результатів своєї діяльності.

Також потрібно згадати про Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства фінансів № 241 від 17.02.2017, згідно з яким П(С)БО 1-5 вважаються такими, що втратили чинність, та замінені НП(С)БО.

Таким чином, зважаючи на практичну сферу застосування та обов'язковість використання для підприємств України НП(С)БО, П(С)БО та МСФЗ, вважаємо за доцільне в практичній діяльності керуватися цими положеннями та стандартами під час налагодження процесу контролювання витрат фінансової діяльності в умовах міжнародних економічних зв'язків.

Загалом, можна дійти висновку про активний розвиток напрацювань за темою контролювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання. При цьому недостатнім є розкриття питань щодо особливостей цього процесу в банках.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану та розроблення пропозицій щодо покращення процесів контролювання витрат фінансової діяльності банків. Для досягнення мети необхідним є виконання таких завдань дослідження: аналізування теоретичних та практичних особливостей контролювання витрат фінансової діяльності банків; аналізування поточного стану і виявлення проблем в контролюванні витрат фінансової діяльності банків; розроблення рекомендацій щодо удосконалення процесів контролювання витрат фінансової діяльності в банках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність підприємства, в тому числі і банку, чітко регламентується законодавством. Відповідно, витрати, що можуть бути віднесені до витрат фінансової діяльності, теж визначаються законодавчо. При цьому необхідно зазначити, що низка витрат, що відносяться до

витрат фінансової діяльності більшості підприємств, не можуть бути віднесені до таких витрат банку. Наприклад залучений від депозитів капітал зумовлює зобов'язання із сплати процентів, однак така діяльність є операційною діяльністю банку, тому витрати, пов'язані із сплатою відсотків за депозитами, відображаються як витрати операційної діяльності у Звіті про рух грошових коштів. Також до витрат операційної діяльності відносяться короткострокові кредити в інших банків. Таким чином, витрати, що могли б бути віднесені до витрат фінансової діяльності в небанківській установі, не можуть бути віднесені до таких витрат банку.

До витрат фінансової діяльності банку можна віднести витрати за такими статтями, як погашення субординованого боргу, викуп випущених власних боргових цінних паперів, повернення коштів, залучених в інших нефінансових організацій, тощо. До витрат фінансової діяльності банків також відносяться виплати дивідендів.

Витрати фінансової діяльності банку виникають у результаті потреби у дотриманні нормативу достатності капіталу. У свою чергу фінансова діяльність є підпорядкованою цілям операційної та інвестиційної діяльності, тому потреба у залученні коштів може виникати як результат збитків отриманих банком та потреби в подальшому фінансуванні діяльності. На рис. 2 приведено основні показники контролювання витрат фінансової діяльності банку.

Обов'язкове контролювання діяльності підприємств закріплене законодавством. У свою чергу, діяльність банківських установ, зважаючи на їх вплив на стабільне функціонування економічної системи, підлягає детальнішому контролю та регламентується різними законодавчими та нормативно-правовими актами. Метою такого контролю насамперед є перевірка дотримання вимог щодо ліквідності, обсягу власного капіталу та його частки в сукупних активах банку. З огляду на це процес контролювання витрат фінансової діяльності банку ґрунтується на низці нормативних документів (рис. 3).

Контролювання витрат фінансової діяльності здійснюється в межах управління капіталом банку. Метою банку при здійсненні управління капіталом є, по-перше, дотримання вимог НБУ, по-друге, функціонування як безперервно діюче підприємство.

Банківська установа, відповідно до чинного законодавства, зобов'язана формувати резервний фонд на покриття непередбачених збитків по всіх статтях активів та позабалансових зобов'язань. Розмір резервного фонду має становити 25% розміру регулятивного капіталу банку (основний капітал та додатковий), але не менше 25% зареєстрованого статутного капіталу.

Якщо діяльність банку може створювати загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку, то Національний банк України має

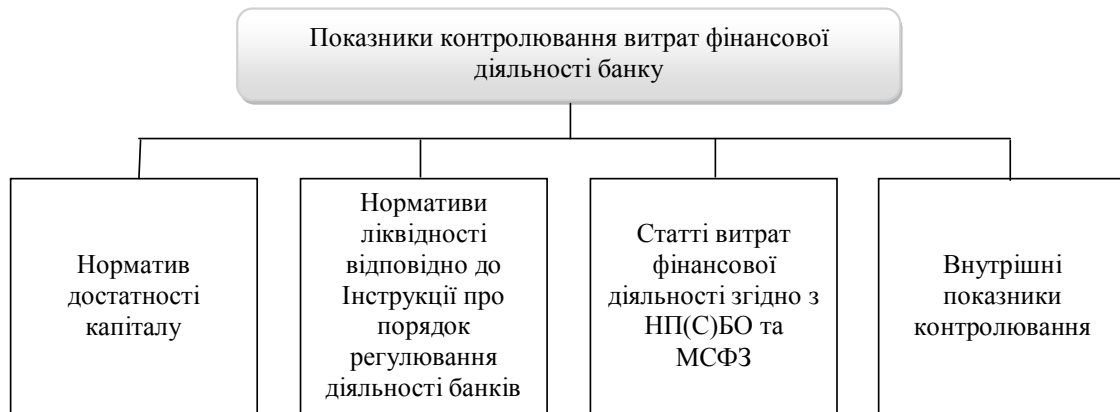

Рис. 2. Показники контролювання витрат фінансової діяльності банку

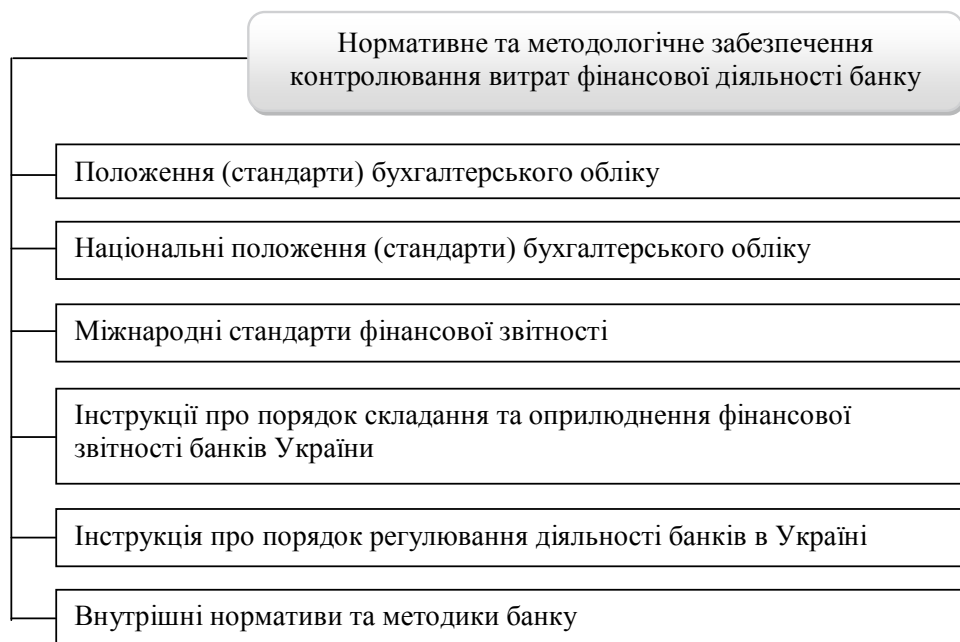

Рис. 3. Нормативне та методологічне забезпечення контролювання витрат фінансової діяльності банку

право вимагати від банку збільшення резервного фонду та відрахувань до нього.

Відповідно до чинного нормативу достатності регулятивного капіталу, встановленого Національним банком України, банки повинні дотримуватися відношення регулятивного капіталу до активів, зважених з урахуванням ризику.

Визначення ризиків, які враховуються під час оцінки активів банку, відбувається в рамках управління ризиками банку, який здійснюється щодо фінансових, операційних та юридичних ризиків. Фінансовий ризик складається з таких елементів: ринковий ризик (валютний ризик, ризик процентної ставки та інший ціновий ризик), кредитний ризик та ризик ліквідності.

Основними цілями управління фінансовими ризиками є визначення лімітів ризику та контр-

оль їх виконання. На основі контролювання здійснюється прийняття стратегічних рішень про рівень толерантності до кредитного ризику, тобто про схильність відповідальних осіб приймати рішення щодо кредитної політики банку з урахуванням зовнішнього середовища та рівня кредитного ризику.

Окреме місце відводиться управлінню ринковими ризиками, що виникають у зв'язку з відкритими позиціями валют, процентними ставками та інструментами капіталу, які великою мірою залежать від загальних та специфічних ринкових змін. Правління банку встановлює ліміти ризику, що можуть бути прийнятними та є відповідальним за їх контроль.

Ризик процентної ставки пов'язаний із впливом коливань домінуючих рівнів ринкової про-

центної ставки на загальний стан банку та його грошові потоки. Процентна маржа може збільшуватися або зменшуватися в результаті такого впливу, що відповідно веде до збільшення або зменшення прибутку або отримання збитків.

Наступним є ризик ліквідності, який визначається як ризик того, що підприємство зіштовхнеться з труднощами під час виконання фінансових зобов'язань. Такий ризик виникає щодня у зв'язку з вимогами щодо використання вільних грошових коштів за депозитами «овернайт», поточними рахунками, депозитами, строк погашення яких настає незабаром, надання кредитів, гарантій. Забезпечення ліквідності відбувається переважно за рахунок заборгованості перед іншими банками, депозитів юридичних та фізичних осіб, боргових цінних паперів, інвестування у портфелі ліквідних активів тощо.

Відповідність строків погашення і процентних ставок активів та зобов'язань має вирішальне значення для керівництва банку. Повна відповідність, однак, не може бути забезпечена у зв'язку з існуванням фінансових інструментів з нефіксованим терміном погашення або, наприклад, депозитів до запитання. Тим не менш наявність історичних даних дозволяє з певною імовірністю прогнозувати обсяг необхідних коштів для забезпечення ліквідності. Важливе місце в системі управлінні банком посідає управління ліквідністю, що здійснюється через постійну оцінку термінової структури пасивів та активів банку. З метою контролювання ліквідності банку може використовуватися система внутрішніх лімітів. Особливо актуальним в умовах української економіки є проведення оцінки ліквідності у випадку настання кризових ситуацій.

Процес контролювання фінансової діяльності банку загалом і витрат фінансової діяльності зокрема може проводитися як відокремленим підрозділом в організаційній структурі банку, на якого покладені функції контролювання, так і підрозділами з іншими функціями, які попри свою основну діяльність займаються контролюванням окремих аспектів діяльності банку. Аналізування діяльності ключових гравців банківської сфери України показав, що поширеною є практика виокремлення окремого підрозділу в банку, відповідального за усі сфери діяльності установи, а також формування постійно діючих комітетів та комісій, на які покладено аналітичні функції щодо окремих аспектів банківської діяльності (щомісячна оцінка якості активів банку, щомісячна перевірка собівартості пасивів та прибутковості активів, щомісячна перевірка та аналіз собівартості послуг та їх конкурентоспроможності на ринку тощо).

Очевидним недоліком контролювання витрат фінансової діяльності вітчизняних банків є відсутність єдиного підрозділу, який би виконував таку функцію. Кроком до покращення контролювання витрат фінансової діяльності в банку могло би стати створення департаменту контр-

олювання фінансової діяльності, в межах якого здійснюється контролювання витрат фінансової діяльності.

Доцільність створення цього підрозділу визначається такими чинниками:

- управління капіталом банків здійснюється різними підрозділами, що зумовлює проблеми комунікації, розподілу та делегування обов'язків;

- необхідність формування єдиного органу управління, який координував би роботу різних підрозділів, що відповідальні за управління ризиками;

- необхідність постійного дотримання нормативу достатності капіталу та нормативів ліквідності;

- витрати фінансової діяльності виникають внаслідок ризику недотримання згаданих нормативів, що зумовлює потребу залучення коштів у зовнішніх кредиторів;

- витрати фінансової діяльності, як правило, становлять значну частку від загальних витрат банку;

- ефективна фінансова діяльність банку (управління капіталом) та попереднє контролювання витрат фінансової діяльності, оцінювання різних способів залучення додаткового капіталу дозволять знизити та/або уникнути витрат фінансової діяльності.

До обов'язків департаменту управління фінансовою діяльністю можна віднести: координацію діяльності підрозділів управління ризиками, контролювання дотримання нормативу достатності капіталу та нормативів ліквідності, оцінювання ризику виникнення дефіциту власного та регулятивного капіталу, оцінювання способів потенційного збільшення власного та регулятивного капіталу, формування рекомендацій правлінню банку щодо управління капіталом. Такий вибір обов'язків пов'язаний із визначною роллю правління банку під час прийняття рішень стосовно формування та перерозподілу фондів банку.

Таким чином, діяльність департаменту контролювання фінансової діяльності насамперед має бути пов'язана із визначенням способу залучення коштів на найбільш вигідній основі (управління пасивами), тобто попереднє контролювання витрат фінансової діяльності та їх ефективне використання, що полягає у вкладенні в активи, які забезпечують банку необхідний рівень ліквідності та прибутковості за задовільного ступеня ризику. При цьому під час здійснення управління капіталом та прийняття рішень щодо залучення додаткових коштів необхідно враховувати не тільки потенційні витрати, пов'язані із такою діяльністю, але і доцільність, що визначається за результатами контролювання та оцінювання активів, що передбачає визначення вартості кредитного портфеля та портфеля цінних паперів, контролювання дотримання нормативів ліквідністю

та необхідних обсягів резервів і основного капіталу банку.

Під час ефективного контролювання активів повністю розкривається їх здатність збільшувати акціонерний капітал банку. Оскільки основною причиною банкрутств банків є незадовільне управління кредитним портфелем, ефективно контролювання кредитних операцій є основою успішної діяльності банку.

Контролювання та оцінювання кількісних та якісних характеристик зобов'язань полягає у поточному контролюванні та перевірці забезпечення банку ресурсами на стабільній та вигідній основі, а також у забезпеченні невисокої вартості ресурсів. Оптимальне для банку співвідношення залучених та власних коштів визначається стратегією банку, прагненням прийняти на себе певні рівні ризику та отримати відповідний ризикам дохід. Поточне контролювання кількісних та якісних характеристик власного капіталу банку зосереджується на оцінці показників достатності капіталу та забезпеченні необхідних темпів зростання капіталу.

Контролювання пасивів загалом полягає у постійному нагляді за структурою капіталу, вартістю капіталу та податковою політикою. Під час контролювання та оцінювання структури капіталу потрібно мати на увазі, що позикові кошти, як правило, мають меншу вартість, ніж власний капітал. Для них завжди є визначена процентна ставка, а процентні платежі за борговими зобов'язаннями не входять до бази оподаткування. Банк, що проводить обережну політику, спрямовану на невисокий рівень ризику та невелику прибутковість, зменшуватиме частку боргу (фінансовий леверидж). Агресивна політика банку, націлена на прийняття банком значних ризиків та отримання значних прибутків, буде виражатись у збільшенні зобов'язань банку та ризику структури капіталу. Низький рівень капіталу значно підвищує ризик банкрутства банку за несприятливих змін у ринковій кон'юктурі.

Контролювання та оцінювання якісних і кількісних характеристик управління активами-пасивами включає аналіз портфельних ризиків та управління ними, доцільність хеджування за несприятливих змін у кон'юктурі ринку та спекуляції у разі сприятливих змін на ринку. Аналіз портфельних ризиків здійснюється в динаміці, а управління – неперервно.

Через контролювання на оцінювання якісних та кількісних характеристик управління активами-пасивами розкривається координуюча функція Департаменту контролювання фінансової діяльності.

На якість активів-пасивів та на прийняття управлінських рішень впливають рівень інфляції, технологічні зміни, зміни валютних курсів та процентних ставок, зміни в класифікації кредитів, коливання рівня депозитів та ін. Контролювання якісних та кількісних характеристик

активів-пасивів, потребує визначення оптимального рівня їх диверсифікації, за якого не допускається надмірна концентрація, яка часто приводить до зростання галузевого, географічного, клієнтського ризику чи ризику джерел фінансування.

Таким чином, необхідність ефективного управління капіталом банку, тобто фінансовою діяльністю, потребує забезпечення постійного контролювання та оцінювання якісних та кількісних характеристик власного та залученого капіталу з урахуванням усіх ризиків, що супроводжують банківську діяльність.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Фінансова діяльність підприємства є визначальною для його стабільного функціонування, оскільки її першочерговим завданням є фінансове забезпечення основної діяльності підприємства. Не менш важливу роль фінансова діяльність відіграє під час розширення підприємства чи його якісного матеріально-технічного оновлення, що зазвичай потребує значних вкладень капіталу. Стан сучасної економічної системи відкриває перед підприємцями широкий спектр фінансових інструментів залучення капіталу. У цьому разі важливим елементом фінансової діяльності підприємства є контролювання витрат фінансової діяльності, в межах якого здійснюється відбір оптимальних шляхів фінансування, що веде до зниження витрат та, відповідно, покращення фінансових результатів підприємства.

У процесі дослідження було виявлено існування різних поглядів щодо поняття «фінансова діяльність» загалом та «витрати фінансової діяльності» зокрема. Тим не менш, оцінювання законодавчих та нормативно-правових актів показало, що ці поняття, а також порядок контролювання витрат фінансової діяльності, є чітко регламентовані законами, зокрема Міжнародними стандартами фінансової звітності, щодо яких на законодавчому рівні проводиться процес гармонізації з П(С)БО та НП(С)БО. Окремо від усіх підприємств встановлюється порядок обліку та контролювання витрат фінансової діяльності банківських установ.

За результатами вивчення практичної діяльності вітчизняних банківських установ було виявлено особливості контролювання витрат фінансової діяльності банків, пов'язані, по-перше, з особливостями здійснення фінансової діяльності банківськими установами, по-друге, з обов'язковим державним наглядом та контролюванням фінансової діяльності банків, по-третє, із існуванням низки ризиків банківської діяльності, що зумовлюють фрагментованість контролювання витрат фінансової діяльності банку.

Як рекомендацію з підвищення ефективності контролювання витрат фінансової діяльності банку запропоновано створення департаменту контролювання фінансової діяльності, за яким

закріплюватиметься координація інших підрозділів, пов'язаних з управлінням ризиками, контролюванням дотримання нормативу достатності капіталу та нормативів ліквідності, оцінюванням ризику виникнення дефіциту власного та регулятивного капіталу, оцінюванням способів

потенційного збільшення власного та регулятивного капіталу, формуванням рекомендацій правлінню банку щодо управління капіталом.

Перспективи подальших досліджень авторів полягають в розкритті технології регулювання фінансової діяльності банку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Попова А. В. Поняття й особливості фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Фінансове право. 2017. № 19. С. 103–110.
2. Фінанси підприємств: підручник / Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. Київ: КНЕУ, 2013. 219 с.
3. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 554 с.
4. Налукова Н. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект. Галицький економічний вісник. 2011. № 1(30). С. 166–174.
5. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Киев, 2004. Т.1. 656 с.
6. Кандинская О.А. Управление финансовыми рисками: Поиск оптимальной стратегии. М.: Консалтбанкир, 2000. 569с.
7. Філіна Г. І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 320 с.
8. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основы менеджмента: підручник. Київ: Академвидав, 2007. 464 с.
9. Гуцаленко Л. В., Дерій В.А., Коцупатрий М.М. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 424 с.
10. Гомберг Л. Значение контроля. Счетоводство. 1897 г. № 19–20. С. 219–222.
11. Hutsajliuk Z.V. Economic control and control function of accounting. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. 2011. № 2. P. 44–53. URL: <http://ena.lp.edu.ua/8080/bitstream/ntb/16495/1/273-Gucajljuk-465-466.pdf> (accessed: 08.06.2018).
12. Тонков Е.Е. Проблемы совершенствования контрольной формы государственной деятельности в период экономического кризиса. Вестник ВГУ. Серия: Право. 2010. № 1. С. 294–306.
13. Колесникова Е. Н. Теория и методология ревизии и контроля в сельскохозяйственных производственных кооперативах : автореф. дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.12. Москва, 2011. 48 с.
14. Кузьмін О. Є., Кізло М.В. Система контролю діяльності промислового підприємства: формування та формалізація. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 4. С. 184–194.
15. Данилюк І., Михайлишин М. Роль стратегічного контролю в системі управління підприємством. Економічний аналіз: зб. наук. праць Терноп. нац. екон. ун-ту. 2013. Вип. 12, ч. 3. С. 105–108.
16. Головацька С.І., Хаймьонова Н.С. Організаційно-методична модель внутрішнього контролю витрат підприємства. Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. 2015. Вип. 12(1). С. 74–80.
17. Сирцева С.В., Мулява Д.Г. Організація внутрішнього контролю фінансових результатів на підприємстві. Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2015. Вип. 12 (1). С. 308–316.
18. Федоров С. Принципи законності державного фінансового контролю: зміна парадигми. Фінансове право. 2018. № 2. С. 148–154.